

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.3>

О. Л. Бобось

доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Закладу вищої освіти “Університет трансформації майбутнього”

К. М. Майстренко

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної академії управління персоналом

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах зростаючих викликів, пов'язаних із збройними конфліктами, окупацією територій та іншими кризовими явищами, проблема захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набуває особливої актуальності. Внутрішнє переміщення громадян спричиняє низку соціальних, економічних та правових труднощів, які вимагають ефективної державної політики та належних правових механізмів забезпечення прав людини. Конституція України гарантує рівні права та свободи для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання. Проте, на практиці ВПО стикаються з численними труднощами, такими як обмежений доступ до житла, працевлаштування, соціальних виплат, медичних та освітніх послуг. Особливої уваги потребує питання забезпечення виборчих прав ВПО, що безпосередньо впливає на їхню політичну участь та інтеграцію у приймаючі громади.

У статті аналізується правове регулювання статусу ВПО в Україні, висвітлюються конституційні гарантії їхніх прав та досліджуються основні проблеми, що виникають у процесі їх реалізації. Автори звертають увагу на міжнародний досвід захисту прав внутрішньо переміщених осіб, зокрема на Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення осіб (1998 р.), та оцінюють їх імплементацію в українське законодавство.

Дослідження вказує на ключові проблеми, з якими стикаються ВПО, зокрема, недостатню ефективність державних програм житлового забезпечення, труднощі у сфері зайнятості та професійної адаптації, а також обмежений доступ до соціальних виплат. Особлива увага приділена питанням судового захисту прав ВПО та забезпечення їхньої політичної участі.

У статті обґрунтовується необхідність удосконалення законодавства, яке регулює права ВПО, шляхом адаптації його до міжнародних стандартів, розширення державних програм підтримки, цифровізації процесів реєстрації та соціальної допомоги, а також законодавчого врегулювання виборчих прав ВПО. Запропоновано низку рекомендацій щодо реформування політики підтримки ВПО, включаючи створення спеціального державного фонду компенсації за втрачене житло, розширення програм працевлаштування та професійної адаптації, а також забезпечення ефективного судового захисту прав переселенців.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, конституційні гарантії, соціальний захист, житлове забезпечення, трудові права, виборчі права, судовий захист, міжнародні стандарти, правове регулювання, державна політика.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростаючих викликів, пов'язаних із збройними конфліктами, окупацією територій та іншими кризовими явищами, проблема захисту прав внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) набуває особливої актуальності. Внутрішнє переміщення громадян спричиняє низку соціальних, економічних та правових труднощів, які вимагають ефективної державної політики та належних правових механізмів забезпечення прав людини.

Конституція України, як основний закон держави, гарантує рівні права та свободи для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання. Водночас практика свідчить про численні проблеми реалізації цих гарантій у випадку внутрішньо переміщених осіб, які стикаються з обмеженим доступом до житла, працевлаштування, соціальних виплат, медичних та освітніх послуг. Особливої уваги потребує питання забезпечення виборчих прав ВПО, що безпосередньо впливає на їхню політичну участь та інтеграцію у приймаючі громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага дослідників зосереджена на проблемах правового регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб. Варто відзначити внесок таких науковців, як І. Басова, К. Крахмальова, М. Кібець, В. Михайловський, Л. Наливайко, А. Орешкова, О. Фісенко, Д. Чижова та інших. Незважаючи на наявність наукових досліджень, присвячених окремим аспектам цієї теми, вона все ще потребує додаткового вивчення, зокрема у сфері практичної реалізації правових механізмів захисту ВПО.

Метою даного дослідження є аналіз конституційних гарантій прав людини для ВПО, виявлення ключових правових проблем та розгляд можливих шляхів їх вирішення. У статті розглядається міжнародний досвід захисту прав внутрішньо переміщених осіб, а також оцінюється ефективність правових механізмів, які діють в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вимушене переміщення осіб є однією з найскладніших соціальних і правових проблем сучасної України. Починаючи з 2014 року, коли відбулася незаконна анексія Автономної Республіки Крим та розпочалася збройна агресія Росії на сході України, країна зіткнулася з безпрецедентним потоком внутрішньо переміщених осіб. У 2022 році повномасштабне вторгнення російської федерації призвело до нового масового переміщення населення, що зробило питання

правового та соціального захисту ВПО одним із пріоритетних завдань державної політики.

Незважаючи на розробку низки правових механізмів та соціальних програм, на практиці внутрішньо переміщені особи часто стикаються з перешкодами у реалізації своїх прав. Це стосується питань житла, працевлаштування, соціального забезпечення, виборчих прав та доступу до правосуддя. У цій роботі буде розглянуто правові аспекти статусу ВПО в Україні, їхні конституційні гарантії, а також проблеми та перспективи вдосконалення правового механізму їхнього захисту.

Поняття “внутрішньо переміщена особа” було закріплено у Законі України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”. Відповідно до ст. 1 цього закону, ВПО – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка проживає на території України на законних підставах і була змушена залишити своє місце проживання через негативні наслідки збройного конфлікту, окупації, порушення прав людини або надзвичайних ситуацій.

Крім цього, статус ВПО в Україні регулюється низкою інших нормативно-правових актів:

Конституція України (ст. 33, 46, 48, 55, 64) – гарантує право на свободу пересування, соціальний захист, достатній життєвий рівень, правовий захист [4].

Закон України “Про безоплатну правничу допомогу” – гарантує правову підтримку ВПО [5].

Закон України “Про державний реєстр виборців” – регулює виборчі права ВПО [7].

Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” – визначає особливий статус осіб, переміщених з окупованих територій [9].

Постанови Кабінету Міністрів України (№ 509, № 365, № 505, № 332, № 709) – встановлюють процедури обліку, соціальної підтримки та виплат [11].

Законодавча база значною мірою адаптована до міжнародних стандартів, зокрема Керівних принципів ООН щодо внутрішнього переміщення осіб (1998 р.), проте залишається низка проблем щодо ефективності її реалізації [3].

Система конституційних гарантій для ВПО в Україні є важливим компонентом державної політики щодо соціального захисту та підтримки осіб, які вимушено залишили свої домівки через військові дії, окупацію чи інші кризові явища. Проте, попри існування законодавчих норм, на

практиці їх реалізація стикається з численними труднощами. ВПО часто опиняються в ситуації правової невизначеності та соціальної вразливості, що ускладнює їх інтеграцію в нові громади та доступ до основних прав та послуг. Основними проблемами, які перешкоджають реалізації прав ВПО, є житлове забезпечення, трудові права, соціальний захист, виборчі права та судовий захист [6].

Однією з найгостріших проблем внутрішньо переміщених осіб залишається житлове забезпечення. Велика кількість ВПО опинилася без власного житла, змушена проживати у тимчасових притулках або орендувати житло на комерційних умовах, що створює додатковий фінансовий тиск. Постанова Кабінету Міністрів України № 505 передбачала надання допомоги для покриття витрат на оренду житла, проте виділені кошти є недостатніми, а сам механізм оренди житла залишається незручним і не гарантує стабільності проживання. Програми тимчасового житла реалізуються неефективно через відсутність достатніх державних ресурсів для довгострокового житлового забезпечення ВПО, особливо в тих регіонах, куди переселилося найбільше громадян. Крім того, у багатьох містах України спостерігається критичний дефіцит соціального житла, що змушує ВПО покладатися на власні можливості або підтримку благодійних організацій. Додаткові труднощі виникають при спробах отримати іпотеку, оскільки фінансові установи часто не бажають надавати кредити ВПО через невизначеність їхнього соціально-економічного становища та необхідність відновлення кредитних історій, які могли бути порушені внаслідок військових дій.

Питання працевлаштування ВПО залишається однією з ключових проблем їхньої інтеграції у нові громади. Багато внутрішньо переміщених осіб втратили роботу через зміну місця проживання та економічні труднощі, спричинені війною. Регіони, які приймають найбільшу кількість переселенців, часто не мають достатньої кількості робочих місць для всіх бажаючих працевлаштуватися. Це спричиняє зростання рівня безробіття серед ВПО та створює нові соціальні виклики. Дискримінація з боку роботодавців також є поширеним явищем: деякі компанії неохоче беруть на роботу переселенців через невизначеність їхнього статусу або небажання брати на себе соціальні зобов'язання перед такими працівниками. Крім того, трудові права ВПО часто порушуються через невизначеність у питаннях стажу та пенсійного забезпечення,

що негативно позначається на майбутніх соціальних гарантіях цих осіб. Відсутність державних програм перекваліфікації та адаптації до нових економічних умов ще більше ускладнює ситуацію, адже багато ВПО потребують навчання нових професій, які відповідають ринку праці у місцях їхнього тимчасового перебування [8].

Одним із ключових механізмів підтримки ВПО є соціальні виплати, які мають допомогти переселенцям адаптуватися до нових умов життя. Проте, підходи до соціальних виплат не завжди відповідають реальним потребам ВПО. У 2023 році урядом було ухвалено Постанову № 709, яка суттєво обмежила допомогу певним категоріям ВПО, що викликало значну критику з боку правозахисних організацій. Зокрема, це рішення піддавалося критиці через те, що воно не враховує реального фінансового стану родин ВПО та створює ризики втрати соціального захисту для найбільш уразливих груп населення. Додатково, процес отримання соціальної допомоги часто супроводжується надмірною бюрократизацією, що ускладнює доступ до виплат та може спричиняти затримки у їх отриманні. Низький рівень фінансування соціальних програм також залишається важливою проблемою, оскільки суми допомоги, які виділяються на одну особу чи родину, не покривають базових життєвих потреб, особливо в умовах зростання вартості проживання.

Конституція України гарантує кожному громадянину право брати участь у виборах та обирати представників у органи влади. Однак законодавство досі не врегулювало питання голосування ВПО на місцевих виборах, що фактично обмежує їхню політичну участь. Це створює ситуацію, коли сотні тисяч переселенців, які проживають у нових громадах, не мають можливості впливати на політичні рішення на місцевому рівні, що порушує їхні конституційні права. Відсутність політичної представленості ВПО в органах місцевого самоврядування знижує ефективність прийняття рішень, які мають безпосередній вплив на їхній добробут та інтеграцію у громади [9].

Хоча законодавство передбачає певні гарантії прав ВПО, на практиці процес їхнього захисту через судові органи є складним і тривалим. Однією з найпоширеніших проблем є отримання компенсації за втрачене або зруйноване житло, адже відповідні процедури не лише забюрократизовані, але й часто не мають реального механізму виконання рішень. ВПО, які намагаються

відновити свої майнові права, стикаються з необхідністю звернення до судових органів, що супроводжується значними фінансовими та часовими витратами. Крім того, правозахисні механізми, які повинні забезпечувати справедливий розгляд справ ВПО, часто не працюють належним чином через перевантаженість судової системи та складність доказування обставин, пов'язаних із втратою майна або порушенням соціальних прав.

Таким чином, попри те, що конституційні гарантії прав ВПО закріплені в законодавстві, на практиці їх реалізація стикається з численними труднощами. Недостатність фінансування, складнощі з житловим забезпеченням, обмежений доступ до працевлаштування та соціального захисту, а також відсутність виборчих прав створюють значні бар'єри для переселенців. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, який включає законодавчі реформи, розширення соціальних програм та спрощення адміністративних процедур для ВПО.

Реалізація конституційних гарантій для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) вимагає не лише адаптації існуючого законодавства, а й розробки нових механізмів, що відповідатимуть міжнародним стандартам та сучасним викликам. Попри значні кроки, зроблені Україною у сфері захисту прав ВПО, зокрема прийняття спеціального законодавства та впровадження соціальних програм, низка проблем залишається актуальною. Ефективна державна політика має ґрунтуватися на комплексному підході, який включає адаптацію законодавства до міжнародних стандартів, розширення державних програм підтримки, забезпечення виборчих прав ВПО та цифровізацію процесів їхнього обліку та соціального захисту.

Важливим напрямом вдосконалення правового механізму захисту ВПО є імплементація міжнародних стандартів, зокрема Керівних принципів ООН щодо внутрішнього переміщення осіб (1998 р.). Ці принципи передбачають рівноправний доступ ВПО до всіх сфер суспільного життя, незалежно від їхнього статусу чи місця проживання. Одним із ключових аспектів є розробка ефективного механізму компенсації за втрачене або зруйноване житло та майно. Сьогодні існуючі програми компенсації не охоплюють усіх постраждалих осіб, а самі процеси отримання виплат є тривалими та складними. Законодавча адаптація повинна передбачати створення спеціального фонду

для фінансування компенсацій та механізмів швидкої оцінки втрат.

Крім того, необхідно забезпечити умови для повернення ВПО на звільнені території. Це включає не лише гарантії безпеки та відновлення інфраструктури, а й механізми економічного стимулювання, зокрема пільгові кредити для відбудови житла та підтримку малого бізнесу. Особливої уваги потребує адаптація законодавства до потреб ВПО в питаннях доступу до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. На практиці переселенці стикаються з дискримінацією або обмеженим доступом до державних послуг у приймаючих громадах, що суперечить міжнародним принципам рівності.

Розширення державних програм підтримки ВПО є одним із головних інструментів забезпечення їхньої інтеграції та реалізації соціальних прав. Одним із ключових кроків має стати впровадження довгострокових житлових програм, що дозволять переселенцям не лише отримати тимчасове житло, а й знайти постійне місце проживання. Сьогодні державні програми орієнтовані переважно на короткострокову допомогу, тоді як питання житлової стабільності залишається невирішеним. Важливо розширити програму державного фінансування доступного житла для ВПО, включаючи можливість участі у соціальному житловому фонді, іпотечних програмах із низькими відсотковими ставками та механізмах державно-приватного партнерства у будівництві житла для переселенців.

Окремим викликом залишається питання працевлаштування ВПО. Незважаючи на певні заходи, спрямовані на створення нових робочих місць, рівень зайнятості переселенців залишається низьким. Для вирішення цієї проблеми необхідно розширити програми професійної перепідготовки та створити стимули для бізнесу, що наймає ВПО. Наприклад, податкові пільги та грантові програми можуть заохочувати підприємців до створення нових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб.

Ще одним важливим напрямом є перегляд підходів до соціальних виплат. Держава повинна орієнтуватися на реальні потреби ВПО, збільшивши обсяги фінансування для найбільш уразливих категорій, таких як сім'ї з дітьми, люди похилого віку та особи з інвалідністю. Соціальна підтримка має бути не просто тимчасовим інструментом допомоги, а стати частиною комплексної політики інтеграції переселенців у суспільство.

Одним із найбільш нагальних питань залишається забезпечення виборчих прав ВПО. Відсутність можливості голосувати на місцевих виборах фактично позбавляє переселенців впливу на прийняття рішень у громадах, де вони проживають. Це суперечить міжнародним стандартам, зокрема Резолюції ПАРЄ 2198 (2018), яка наголошує на необхідності повного включення ВПО в політичне життя.

Для усунення цієї проблеми необхідно внести зміни до виборчого законодавства, що дозволять ВПО брати участь у місцевих виборах за місцем фактичного проживання без необхідності додаткової реєстрації. Також потрібно спростити процедури голосування на загальнодержавних виборах для тих, хто змінив місце проживання через війну. Забезпечення політичних прав ВПО сприятиме їхній більш ефективній інтеграції та посиленню їхнього впливу на прийняття рішень, які стосуються їхніх прав та інтересів.

Одним із найефективніших способів покращення механізму підтримки ВПО є цифровізація всіх процесів, пов'язаних із реєстрацією, соціальними виплатами та юридичною підтримкою. Автоматизація системи обліку ВПО дозволить зменшити бюрократичні перешкоди та прискорити процедуру отримання допомоги. Запровадження єдиного електронного реєстру ВПО допоможе уникнути дублювання даних, спростити доступ до інформації та покращити координацію між державними органами.

Крім того, цифровізація соціальних виплат дозволить зробити систему допомоги більш прозорою та цільовою. Використання сучасних технологій для верифікації даних та автоматичного розрахунку розміру допомоги зменшить ризики корупції та покращить ефективність державних витрат. Важливо також створити онлайн-платформи, де ВПО зможуть отримати юридичні консультації, знайти роботу або звернутися за державною підтримкою без необхідності особистих відвідувань установ.

Покращення правового механізму захисту ВПО вимагає комплексного підходу, що включає адаптацію законодавства до міжнародних стандартів, розширення державних програм підтримки, гарантування виборчих прав та цифровізацію адміністративних процесів. Україна вже зробила важливі кроки у цьому напрямку, але реалізація цих заходів залишається фрагментарною. Враховуючи масштаби внутрішнього переміщення, державна політика повинна стати більш проактивною та передба-

чати довгострокові рішення, які забезпечать не лише тимчасову підтримку, а й повну інтеграцію переселенців у суспільне життя. Ефективне впровадження цих змін сприятиме зміцненню правової держави та соціальної справедливості в Україні.

Рекомендації:

1. *Адаптація законодавства до міжнародних стандартів.* Важливим напрямом удосконалення правового захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Одним із ключових документів у цій сфері є Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення осіб (1998 р.), які встановлюють мінімальні стандарти захисту прав переселенців. Повне впровадження цих принципів у правову систему України сприятиме гармонізації політики щодо ВПО з міжнародними нормами, що, у свою чергу, підвищить рівень соціального захисту та правової підтримки переселенців.

Необхідним кроком є створення ефективного механізму компенсації за втрачене або зруйноване житло. Попри те, що Україна має кілька програм, спрямованих на відшкодування збитків ВПО, більшість із них залишаються недостатньо фінансованими або складними у реалізації. Доцільним рішенням є заснування державного фонду компенсації, який фінансуватиметься як із державного бюджету, так і за рахунок міжнародної допомоги та репарацій.

Законодавче закріплення гарантій безпечного повернення ВПО на звільнені території є ще одним важливим аспектом адаптації законодавства. Це включає не лише правові гарантії, а й створення безпечних умов, відновлення інфраструктури, надання фінансової підтримки для повернення та реінтеграції громадян. Врахування міжнародного досвіду, зокрема програм повернення переміщених осіб у постконфліктних країнах, дозволить Україні створити ефективні механізми забезпечення цього процесу.

Окремої уваги потребує розширення доступу до безоплатної юридичної допомоги для ВПО. Спрощення процедур отримання правової підтримки та залучення до цього процесу правозахисних організацій сприятиме більш ефективному захисту прав переселенців, особливо у справах, пов'язаних із відновленням документів, майновими спорами та соціальними виплатами.

2. *Розширення державних програм підтримки.* Однією з найнагальніших потреб ВПО

є доступ до довгострокових житлових програм. Уряд повинен створити механізми, які дозволять переселенцям не лише отримати тимчасове житло, але й забезпечити їх можливістю стати власниками нерухомості. Це може включати участь у програмах соціального житла, пільгових іпотечних кредитів, державних субсидій на житло та будівельних ініціатив.

Рівень зайнятості серед ВПО залишається низьким, що вимагає розширення програм професійної перепідготовки. Державна політика повинна передбачати створення центрів професійного навчання, які дозволять переселенцям здобути нові навички, відповідні до потреб ринку праці. Особливо це стосується жінок, осіб із малими дітьми та людей старшого віку, які потребують додаткової підтримки в питаннях працевлаштування.

Для стимулювання роботодавців, які працевлаштовують ВПО, необхідно запровадити податкові пільги, грантові програми та фінансові компенсації. Такий підхід сприятиме економічній інтеграції ВПО та зменшенню рівня безробіття серед них.

Щодо соціального захисту, слід переглянути підходи до соціальних виплат, зробивши їх більш гнучкими та орієнтованими на реальні потреби. Особливу увагу слід приділити підтримці найбільш уразливих категорій ВПО: людей похилого віку, сімей із дітьми, осіб з інвалідністю.

3. Врегулювання виборчих прав ВПО. Політична участь внутрішньо переміщених осіб є однією з фундаментальних проблем, яка досі не отримала належного законодавчого врегулювання. Внесення змін до виборчого законодавства дозволить ВПО голосувати на місцевих виборах за місцем фактичного проживання, що сприятиме їхній інтеграції в приймаючі громади та забезпечить їхнє представництво в місцевих органах влади.

Слід також спростити процедури реєстрації виборців серед ВПО, зокрема запровадити можливість онлайн-реєстрації або реєстрації через органи соціального захисту, що дозволить охопити ширшу кількість виборців.

4. Цифровізація процесів реєстрації та соціальної підтримки ВПО. Запровадження єдиного електронного реєстру ВПО є ключовим кроком до ефективного управління процесами обліку, виплат та державної підтримки. Це дозволить уникнути дублювання даних, спростити доступ до послуг та забезпечити ефективний контроль за розподілом ресурсів.

Необхідно також впровадити автоматизовані системи соціальних виплат, що мінімізують бюрократичні бар'єри, зменшать ризики корупції та дозволять ВПО отримувати допомогу без зайвих процедур. Використання електронних платформ та мобільних застосунків значно полегшить взаємодію громадян із державними установами.

Окремої уваги потребує створення онлайн-платформ, що надаватимуть можливість переселенцям отримувати юридичні консультації, шукати роботу та звертатися за державною підтримкою. Це дозволить підвищити рівень доступності послуг для ВПО та забезпечить більш ефективне реагування на їхні потреби.

5. Забезпечення ефективного судового захисту ВПО. Питання судового захисту внутрішньо переміщених осіб залишається однією з найменш урегульованих сфер. Для забезпечення швидкого та справедливого розгляду справ, пов'язаних із компенсацією за зруйноване житло, поверненням втраченого майна та іншими правовими питаннями, необхідно здійснити реформу судових процедур.

Важливим кроком є спрощення доступу ВПО до безоплатної правової допомоги. Це можна реалізувати через розширення мережі юридичних консультаційних центрів, створення онлайн-сервісів для подачі заяв та скарг, а також через активне залучення правозахисних організацій до надання допомоги ВПО.

Держава також повинна розширити можливість звернення до міжнародних механізмів захисту прав людини, зокрема Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що дозволить переселенцям захищати свої права в разі неефективності національних механізмів.

Висновки та рекомендації. Захист прав внутрішньо переміщених осіб є не лише соціальним, але й стратегічним питанням для України, оскільки від його вирішення залежить стабільність суспільства та економічний розвиток держави. Держава має забезпечити належні умови для інтеграції ВПО, реалізації їхніх конституційних прав та повернення до нормального життя. Ефективне впровадження запропонованих заходів сприятиме не лише розв'язанню нагальних проблем, а й створенню довгострокових механізмів соціальної підтримки, що відповідатимуть міжнародним стандартам. Україна має всі можливості для того, щоб забезпечити справедливий та ефективний правовий механізм захисту прав внутрішньо

переміщених осіб, і його реалізація повинна стати одним із пріоритетних завдань державної політики.

Серед основних проблем, що перешкоджають повноцінному захисту прав ВПО, можна виділити нестачу доступного житла, труднощі з працевлаштуванням, недостатній рівень соціальної підтримки, обмежені виборчі права та складнощі судового захисту. Недостатність державного фінансування та бюрократичні перешкоди унеможливають швидку інтеграцію переселенців у нові громади та створюють додаткові соціальні ризики. Водночас відсутність ефективних механізмів компенсації втраченого майна та забезпечення умов для повернення ВПО на деокуповані території ускладнює вирішення проблеми у довгостроковій перспективі.

Попри законодавчі ініціативи, значна частина внутрішньо переміщених осіб стикається із дискримінацією на ринку праці, труднощами в отриманні іпотечних кредитів та житлових субсидій. Складні процедури отримання соціальних виплат та недостатній рівень цифровізації процесів призводять до зловживань та нерівного доступу до державної підтримки. Особливої уваги потребує питання політичних прав ВПО, зокрема їхня участь у місцевих виборах, що досі залишається нерегульованим.

Ефективний захист прав внутрішньо переміщених осіб можливий лише за умови комплексного реформування правового механізму їхнього забезпечення. Це передбачає імплементацію міжнародних стандартів, удосконалення програм соціальної підтримки, створення сприятливих умов для працевлаштування та розвитку механізмів цифрового управління.

Список використаної літератури:

- Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Постанова Кабінету Міністрів України № 332 від 20 березня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п>
- Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам. Постанова Кабінету Міністрів України № 365 від 8 червня 2016 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-п>
- Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення осіб (1998 р.). URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/research-and-analysis/guiding-principles-internal-displacement>
- Конституція України (ст. 33, 46, 48, 55, 64). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
- Про безоплатну правничу допомогу. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
- Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України № 709 від 10 червня 2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2023-п>
- Про державний реєстр виборців. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16>
- Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
- Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
- Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України № 505 від 1 жовтня 2014 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п>
- Про облік внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України № 509 від 1 жовтня 2014 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-п>

Bobos O. L., Maistrenko K. M. Constitutional guarantees of human rights for internally displaced persons: legal aspects and implementation challenges

In the modern context of increasing challenges related to armed conflicts, territorial occupation, and other crises, the issue of protecting the rights of internally displaced persons (IDPs) is becoming particularly relevant. Internal displacement of citizens leads to a range of social, economic, and legal difficulties that require effective state policies and appropriate legal mechanisms to ensure human rights protection. The Constitution of Ukraine guarantees equal rights and freedoms for all citizens, regardless of their place of residence. However, in practice, IDPs face numerous challenges, such as limited access to housing, employment, social benefits, healthcare, and education. Special attention must be given to ensuring the voting rights of IDPs, as this directly affects their political participation and integration into host communities.

This article analyzes the legal regulation of IDP status in Ukraine, highlights the constitutional guarantees of their rights, and examines the main challenges in their implementation. The authors

focus on international experiences in protecting the rights of internally displaced persons, particularly the UN Guiding Principles on Internal Displacement (1998), and assess their implementation in Ukrainian legislation.

The study identifies key issues faced by IDPs, including the insufficient effectiveness of state housing programs, difficulties in employment and professional adaptation, and limited access to social benefits. Particular attention is paid to issues of legal protection for IDPs and ensuring their political participation.

The article substantiates the need to improve the legislation regulating IDP rights by aligning it with international standards, expanding state support programs, digitalizing registration and social assistance processes, and legally regulating the voting rights of IDPs. Several recommendations are proposed for reforming IDP support policies, including the creation of a special state compensation fund for lost housing, expanding employment and professional adaptation programs, and ensuring effective judicial protection of displaced persons' rights.

Key words: *Internally displaced persons, constitutional guarantees, social protection, housing, labor rights, voting rights, legal protection, international standards, legal regulation, state policy.*